

RECENZJE I SPRAWOZDANIA

Mikołaj Gładysz, *The Forgotten Crusaders. Poland and the Crusader Movement in the Twelfth and Thirteenth Centuries*, Leiden–Boston: Brill, 2012, ss. XXV, 433; mapy, tab. genealogiczna.

Jako 56 tom wydawanej przez wydawnictwo Brill serii *The Northern World. North Europe and the Baltic c. 400–1700 A.D. Peoples, Economies and Cultures* ukazała się praca polskiego badacza Mikołaja Gładysza zatytułowana *The Forgotten Crusaders. Poland and the Crusader Movement in the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Jest to tłumaczenie publikacji, która wcześniej została wydana w języku polskim (*Zapomniani krzyżowcy. Polska wobec ruchu krucjatowego w XII–XIII wieku*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2002). Na potrzeby publikacji anglojęzycznej w zasadniczym tekście pracy dokonano nieznacznych korekt redakcyjnych. Polegały one m.in. na pominięciu, bądź skróceniu, wybranych fragmentów, w których Autor drobiazgowo przedstawił dyskusje toczne przez polskich badaczy na łamach ukazujących się w naszym kraju czasopism. Słusznie uznano, że rozważania te mogłyby być trudne w odbiorze dla czytelników nieznających polskojęzycznych publikacji. Z myślą o anglojęzycznych odbiorcach przygotowano również uproszczoną tablicę genealogiczną przedstawiającą członków dynastii piastowskiej występujących na kartach książki oraz pięć map obejmujących tereny ziem polskich i regionu bałtyckiego. Wydawcy zdecydowali się również na zamieszczenie kompletnej, bardzo obszernej, bibliografii (w wersji polskiej przedstawionej jedynie w wyborze) oraz indeksu obejmującego osoby i nazwy geograficzne, którego polskie wydanie nie zawierało.

Mikołaj Gładysz w swej obszernej pracy niezwykle drobiazgowo przedstawił zaangażowanie książąt, rycerstwa i duchowieństwa księstw piastowskich w bardzo szeroko rozumiany ruch krucjatowy. W klasycznym układzie chronologicznym ukazane zostały przeobrażenia idei i praktyki wojen krzyżowych w XII i XIII wieku. W okresie, którego granice wyznaczają apel papieża Urbana II na synodzie w Clermont oraz upadek ostatnich twierdz krzyżowców w Lewancie w roku 1291, wizja wojny pod znakiem krzyża i jej miejsca w planach Stolicy Apostolskiej oraz władców łacińskiej Europy i ich poddanych uległa zasadniczym zmianom. Autor pokazał, jak ruch krucjatowy, rozumiany początkowo jako udział w zbrojnych pielgrzymkach do Ziemi Świętej, w miarę upływu czasu przybierał nowe formy i treści. W kolejnych dziesięcioleciach siły krzyżowców mobilizowane i kierowane były m.in. przeciw poganom nadbałtyckim i Mongołom. Stolica Apostolska włączyła krucjatę do arsenału środków politycznych podejmowanych nie tylko w celu szerzenia wiary wśród pogan i wywierania nacisków na schizmatycki Kościół Grecki, ale także wobec tych władców europejskich, którzy popadli w konflikt z Kościołem i jego instytucjami. Podobnie zmianom ulegały formy zaangażowania w ruch krucjatowy. Od dobrowolnego zbrojnego udziału w walkach z Saracenami, poganami i wrogami Kościoła, przez wsparcie udzielane organizacjom i instytucjom takie walki prowadzącym, aż po wypełnianie powinności podatkowych nakładanych na duchowieństwo i świeckich. Na podstawie rozległej kwerendy i krytycznej ana-

lizy zgromadzonych źródeł Autorowi udało się prześledzić i opisać udział Polaków we wszystkich takich przedsięwzięciach. W kolejnych rozdziałach swej pracy Mikołaj Gładysz przedstawił reakcje mieszkańców ziem polskich na apele krucjatowe oraz ich zaangażowanie w różnorodne akcje militarne, polityczne i w działania misyjne. Autor przeanalizował także wpływ, jaki mogła wywierać na wybory życiowe mieszkańców ziem polskich docierająca nad Wisłę propaganda krucjatowa. Kształtowane przez nią postawy i promowane wartości dostrzec można m.in. w działalności fundacyjnej podejmowanej przez możnych na ziemiach polskich.

W podsumowaniu swych rozważań Autor podkreślił, że skala zaangażowania książąt, rycerzy i duchowieństwa polskiego w różnorodne formy działań krucjatowych była niemała. Aktywny udział dotyczył nie tylko przedsięwzięć związanych z obszarami bezpośrednio sąsiadującymi z ziemiami polskimi, ale i obszaru lewantyńskiego. Niewielki, w porównaniu z rycerstwem francuskim czy flandryjskim, odsetek Polaków w armiach walczących w Syrii i Palestynie jest, zdaniem badacza, efektem m.in. tego, że Stolica Apostolska nie traktowała tej części Europy Środkowej jako obszaru rekrutacji sił na krucjaty lewantyńskie.

Włączenie się Polaków w ruch krzyżowy jest dla Mikołaja Gładysza dowodem na szybkość i dość powszechną recepcję chrześcijańskiej kultury rycerskiej w kraju, którego chrystianizacja nastąpiła stosunkowo niedawno. Wskazuje również, że za pośrednictwem rycerzy, którzy uczestniczyli w wyprawach lewantyńskich, mogły docierać nad Wisłę nowe prądy ideowe i kulturowe. Zaangażowanie w wielkie ponadnarodowe przedsięwzięcie religijno-militarne wzmacniało świadomość przynależności do uniwersalnej wspólnoty, jaką tworzyła chrześcijańska Europa.

Opublikowanie pracy Mikołaja Gładysza w prestiżowej serii wydawnictwa Brill niewątpliwie może się przyczynić do wprowadzenia, na szerszą skalę, w międzynarodowy obieg naukowy informacji o aktywności krucjatowej Polaków w XII i XIII stuleciu.

Wojciech Mruk